

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

9

Raimundas Lopata
Lietuvos valstybingumo raida
1914–1918 metais

1996

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

9

Raimundas Lopata
Lietuvos valstybingumo raida 1914—1918 metais

UDK 947.45
Lo-139

REDAKCINĖ KOLEGIJA:

Antanas Kulakauskas
Česlovas Laurinavičius
Raimundas Lopata
Rimantas Miknys
Egidijus Motieka (vyriausiasis redaktorius)
Vladas Sirutavičius
Giedrius Subačius
Antanas Tyla

**Autorius dėkoja Atviros Lietuvos fondui,
prisidėjusiam prie knygos išleidimo**

ISSN 1392—0391
ISBN 5—417—00715—3

© Raimundas Lopata, 1996
© Lietuvos istorijos institutas, 1996

TURINYS

Įvadas	5
PIRMA DALIS. „GINTARINĖS“ DEKLARACIJOS GEOPOLITINIS KONTEKSTAS	11
1914-ųjų perspektyvos	11
Dėl vietos po saule	15
Lenkų klausimas	23
„Tak vied eto čepucha“	28
Kompromisai ir konfliktai	35
Lietuvių politinis pasaulis	35
„Tautos vienybės“ atgimimas	37
Radikalų gravitacijos	42
Vokietijos veiksnyys	48
ANTRA DALIS. NE TIEK Į RYTUS IR Į PIETUS, KIEK Į VAKARUS	56
Ką okupavo Vokietija? A. Pfeilio kazusas	56
Didžiosios Lietuvos kontūrai	63
Politikos kamufliažas	64
Liberalus okupacijos periodas	67
Kaipgi iš tikrųjų buvo Vilniuje	70
Kaipgi iš tikrųjų buvo Kaune	83
Šalin nuo Rusijos	92
„Vive la Pologne!“, arba Lenkijos šešėlis	103
Apie „lietuvišką“ ir lietuvių politiką	112
Restitucijos regimybė	113
Kursas — Lietuvos klausimo internacionalizavimas	117
Prijungimo politika ir kelio į laisvę pradžia	122
Svetimos valdžios žinioje esantis kraštas	130
Pasirengimas deryboms	130
Naujas derybų etapas. I dalis	132
Intermedijos tema: Antantė ir lietuviai	138
Naujas derybų etapas. II dalis	142
Lietuviškoji neomonarchizmo interliudija	145
Rytų komisija ir J. Gabrys	146

F. Roppas ir Lietuvos Taryba	149
Lietuvos karalius Mindaugas II	153
Konflikto koncepcija	163
Limitrofinė valstybė	167
Vakarai, Vakarai	171
„Atėjo laikas sudaryti savą valdžią“	173
Išvados	178
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	183
THE DEVELOPMENT OF THE LITHUANIAN STATEHOOD IN 1914—1918 (Summary)	208
ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ	218

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

IVADAS

- ¹ *Trumpa V.* Vasario 16-oji. Keletas klausimų ir atsakymų // Naujoji viltis.— Chicago, 1988.— Nr. 21.— P. 19.
- ² Plačiau apie šias alternatyvas žr.: *Aleksandravičius E., Kulakauskas A.* Lietuva XIX amžiuje: link modernios tautos // Mokykla.— 1992.— Nr. 3—4.— P. 20.
- ³ *Trumpa V.* Min. str.— P. 19—20. Prieš dvejus metus autorius buvo daug dąsesnis, žr.: *Trumpa V.* Du naujosios Lietuvos istorijos tomai // Metmenys.— 1986.— Nr. 52.— P. 190—191.
- ⁴ *Trumpa V.* Vasario 16-oji.— P. 20.
- ⁵ *Šaulys J.* Dėl nepriklausomybės paskelbimo // Lietuvos aidas.— 1918.— Vas. 19.— Nr. 22.
- ⁶ Plg.: *Trumpa V.* Vasario 16-oji.— P. 20—21; *Senn A. E. A.* Smetona ir lenkai 1941 metais // Akiračiai.— 1990.— Nr. 3.— P. 13; *Römeris M.* Lietuvos konstitucinės teisės paskaitos.— K., 1937.— D. 1.— P. 195—196.
- ⁷ *Werbelis K.* [P. *Klimas*]. Russisch-Litauen. Statistisch-etnographische Betrachtungen.— Stuttgart, 1916; *Klimas P.* Lietuva, jos gyventojai ir sienos.— V., 1917.
- ⁸ *Klimas P.* Lietuvos valstybės kūrimas — ligi vyriausybei susidarius. 1915—1918.— V., 1918.
- ⁹ *Klimas P.* Istorinė Lietuvos valstybės apžvalga.— K., 1922; *Klimas P.* Lietuvos valstybės kūrimas 1915—1918 metais Vilniuje // Pirmasis nepriklausomos Lietuvos dešimtmetis.— K., 1930.— P. 1—20; Didžiojo karo ir valstybės atstatymo laikotarpis // Lietuvos istorija / Red. Adolfas Šapoka.— K., 1936.— P. 532—546. Plg.: *Alekna A.* Lietuvos istorija.— Tilžė, 1923.— P. 219—222; *Penkauskas P.* Lietuvos istorija.— K., 1931.— P. 107—109; *Daugirdaitė-Sruogienė V.* Lietuvos istorija. Lietuva Amžių sūkury.— Chicago, 1956; *Puzinas J.* Kelias į Lietuvos nepriklausomybės atstatymą // Rinktiniai raštai.— Chicago, 1983.— T. 2.— P. 539—591; *Čepėnas P.* Naujųjų laikų Lietuvos istorija.— Chicago, 1986.— T. 2.— P. 15—300.
- ¹⁰ *Jono Vileišio* atsiminimai 60-ies metų sukaktuvių proga // Lietuvos žinios.— 1932.— Sausio 15.— Nr. 11.
- ¹¹ *Aleksandravičius E., Kulakauskas A.* Min. str.— P. 20—21; Lietuvių atgimimo istorijos studijos (toliau — LAIS).— V., 1990.— T. 1. Tautinės savimonės žadintojai: nuo asmens iki partijos; V., 1991.— T. 3. Lietuvos valstybės idėja (XIX a.—XX a. pradžia).

- ¹² *Motieka E.* Didysis Vilniaus Seimas. Humanitarinių mokslų srities istorijos krypties daktaro disertacijos tezės.— V., 1993; *Miknys R.* Lietuvos (Lietuvių) Demokratų partija: organizacija ir visuomeninis politinis veikimas 1902—1915 m. Disertacija humanitarinių mokslų srities istorijos krypties daktaro laipsniui įgyti.— V., 1993; *Laurinavičius Č.* Lietuvos—Sovietų Rusijos Taikos sutartis.— V., 1992.
- ¹³ *Jundziłł Z.* Z dziejów Polskiej myśli politycznej na Litwie historycznej // Niepodległość.— Londyn, 1958.— T. 6.— S. 60—85; *Okulicz K.* Podział ziem Wielkiego Księstwa Litewskiego (1915—1923—1940) // Dzieje ziem Wielkiego Księstwa Litewskiego, „Alma Mater Vilnensis“.— Londyn, 1953.— T. 3.— S. 100—138.
- ¹⁴ *Miknys R.* Min. veik.— P. 189—192.
- ¹⁵ *Bardach J.* O świadomości narodowej polaków na Litwie i Białorusi w XIX—XX w. // Między Polską etniczną a historyczną.— Wrocław—Warszawa—Kra-ków—Gdańsk—Łódź, 1988.— T. 6. Polska myśl polityczna XIX i XX wieku.— S. 227—272; *Jurkiewicz J.* Rozwój polskiej myśli politycznej na Litwie i Białorusi 1905—1922.— Poznań, 1983; *Łossowski P.* Stosunki polsko-litewskie w latach 1918—1920.— Warszawa, 1966; *Ochmański J.* Powstanie państwa li-tewskiego w 1918 roku // Roczniki Historyczne. Rocznik 42.— 1976.— S. 166—173.
- ¹⁶ *Page S.* The formation of the Baltic States. A Study of the effects of Lithuania, Latvia and Estonia.— Cambridge, 1959.— P. 87—95.
- ¹⁷ *Colllander B.* Die Beziehungen zwischen Litauen und Deutschland während der okkupation 1915—1918.— Åbo, 1935.— S. 223—228.
- ¹⁸ *Basler W.* Deutschlands Annexionspolitik in Poland und im Baltikum 1914—1918.— Berlin, 1962.— S. 390.
- ¹⁹ *Fischer F.* Germany's Aims in the First World War.— London, 1967.— P. 476.
- ²⁰ *Linde G.* Die deutsche Politik in Litauen im ersten Weltkrieg.— Münster, 1965.— S. 238—240.
- ²¹ *Mann B.* Die Baltischen Laender in der deutschen Kriegszielpublizistik 1914—1918.— Tübingen, 1965.— S. 124.
- ²² *Sruogienė V.* Esminiu Lietuvos istorijos klausimu. Atsakymas V. Trumpai // Metmenys.— 1969.— Nr. 17.— P. 180.
- ²³ *Fedyshyn O. S.* Germany's drive to the East and the Ukrainian revolution, 1917—1918.— Rutgers University Press.— 1971; *Hovi K.* Cordon sanitaire or barriere de l'Est? The Emergence of the New French Eastern European Alliance Policy 1917—1919.— Turku, 1975; *Hovi O.* The Baltic Area in British policy, 1918—1921.— Helsinki, 1980; *Ritter G.* The Sword and the Scepter. The problem of militarism in Germany.— University of Miami Press.— 1973.— Vol. 1—4; *Stevenson D.* The First World War and International Politics.— Clarendon Press.— Oxford, 1991; *Ivinskis Z.* Lietuvos padėtis 1917 m. ir Vasario 16 d. akto genezė // Židinys.— 1938.— T. 27.— Nr. 5—6.— P. 611—634; *Ivinskis Z.* Lietuvos politinė būklė 1918 m. pradžioje ir Vasario 16-os d. aktas // Židinys.— 1939.— T. 29.— Nr. 1.— P. 36—111; *Stražas A.* 1917 m. popiežiaus „Taikos“ nota ir lietuvių buržuazinių nacionalistų paslaugos Vokietijos imperializmui // Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai (toliau — Lietuvos TSR AMMD). Istorija.— V., 1962.— T. 3.— P. 93—112; *Stražas A.* Hamburgo karo tikslai ir jo ekspansija į Pabaltijį 1914—1918 m. // Lietuvos TSR AMMD. Istorija.— V., 1969.— T. 10.— P. 113—124; *Stražas A.* Makso Badeniečio politika Lietuvos klausimu. Atgailavimas; ar veidmainystė? // Lietuvos TSR AMMD. Istorija.— V., 1971.— T. 12.— P. 57—64.

- ²⁴ *Klimas P.* Der Werdegang des litauischen Staates von 1915 bis zur Bildung der provisorischen Regierung im November 1918 (toliau — Der Werdegang des litauischen Staates).— Berlin, 1919; *Klimas P.* Le développement de l'état Lituanien á partir de l'année 1915 jusqu'à la formation du Gouvernement provisoire au mois de novembre 1918. D'après es documents officiels.— Paris, 1919.
- ²⁵ Lietuvos Valstybės Tarybos protokolai 1917—1918 (toliau — LVT protokolai) / Sudarė A. Eidintas ir R. Lopata.— V., 1991.
- ²⁶ *Klimas P.* Dienoraštis 1915 12 01—1919 01 19, pradedamas P. Bugailišio užrašais 1915 08 23(10)—10 13 (toliau — Dienoraštis).— Chicago, 1988.
- ²⁷ Lietuvos konstitucijų projektai 1916—1918 metais / Parengė A. Grigaravičius // LAIS.— T. 3.— P. 351—434.
- ²⁸ *Römer M.* Litwa wobec wojny (memorial poufny) // *Zeszyty Historyczne.*— Paris, 1970.— No. 17.— S. 56—127; *Römer M.* Lietuva karo akivaizdoje // *Baltos lankos.*— 1993.— Nr. 3.— P. 205—225.
- ²⁹ Monarchija pered krušeniem 1914—1917. Iz bumag Nikolaja II (toliau — Monarchija pered krušeniem).— Moskva—Leningrad, 1927; Sovetsko—germanskie otnošenija.— Moskva, 1968.— T. 1.
- ³⁰ *Bartuška V.* Lietuvos nepriklausomybės kryžiaus keliais.— Klaipėda, 1937; *Burian S.* Austria in Dissolution.— London, 1925; *Erzbergeris.* Lietuva // *Karo archyvas.*— K., 1926.— T. 3.— P. 156—166; *Gabrys J.* Vers L'Independance Lituanienne. Faits, impressions, souvenirs 1907—1920.— Lausanne, 1920; *Yčas M.* Atsiminimai. Nepriklausomybės keliais.— K., 1935.— T. 1—2; K., 1936.— T. 3; *Iš Ludendorffo atsiminimų* // *Karo archyvas.*— T. 3.— P. 143—155; *Masaryk T.* Die Weltrevolution. Erinnerung und Betrachtungen 1914—1918.— Berlin, 1925; *Ropp F.* Zwischen gestern und morgen.— Stuttgart, 1963; *Sazonov S. D.* Vospominanija.— Moskva, 1991; *Steponaitis A.* Atsiminimai 1914—1919. Lietuvių veikla Šveicarijoje Didžiojo karo metu.— K., 1940.
- ³¹ Knygoje, neužmirštant puikios M. Urbšienės studijos „Vokiečių karo meto spauda ir Lietuva“, paskelbtos 1936—1937 m. „Karo archyve“, daugiausia naudotasi lietuviškąja Pirmojo pasaulinio karo laikotarpio periodika: „Šaltinis“, 1914; „Vairas“, 1914—1915; „Viltis“, 1914—1915; „Lietuvos žinios“, 1915; „Darbininkas“ (Boston), 1916; „Lietuva“ (Chicago), 1916; „Naujoji Lietuva“, 1916—1917; „Lietuvių balsas“, 1916—1918; „Lietuvos aidas“, 1917—1918; „Pro Lituania“ (Lausanne), 1915—1918 ir kt.

Pirma dalis

„GINTARINĖS“ DEKLARACIJOS GEOPOLITINIS KONTEKSTAS

1914-ųjų perspektyvos

- ¹ *Trumpa V.* Lietuva XIX-tame amžiuje.— Chicago, 1989.— P. 22.
- ² *Masaryk T. G.* Min. veik.— P. 2.
- ³ *Sukiennicki W.* East Central Europe during World War I: From foreign domination to national independence.— New York, 1984.— Vol. 1.— P. 78—79.
- ⁴ *Colliander B.* En Konspiratorer Minnen. 1911—1916 // *Acta Academiae Aboensis.*— Ser. A.— Åbo, 1965.— Vol. 31.— No. 1.— P. 13—14.
- ⁵ Plačiau apie nacionalinį principą, tautų apsisprendimo teisę žr.: *Brounli J.* Meždunarodnoe pravo.— Moskva, 1977.— T. 2.— S. 294—298; *Oiatey-Kodjoe W.* The principle of self-determination.— New York, 1977.— P. 22—24.

- ⁶ *Hilferding A.* Litva i Žmud' // Sbornik statej, razjasnjajuščich pol'skoe delo po otnošeniju k zapadnoj Rossii.— Vilna, 1885.— Vyp. 1.— S. 39.
- ⁷ *Jászi O.* The dissolution of the Habsburg monarchy.— The University of Chicago Press, 1961.— P. 314—315.
- ⁸ *Sapalius J.* [*Basanavičius J.*] Priedėlis prie lietuviško klausimo.— Chicago, 1905.— P. 7—10.
- ⁹ *Miljukov P.* Nacional'nyj vopros. Proischoždenie nacional'nostej i nacional'nye voprosy v Rossii.— Praga, 1925.— S. 173.
- ¹⁰ *Johnson P.* A History of the modern World. From 1917 to the 1980 s.— London, 1984.— P. 18.
- ¹¹ Ten pat.— P. 12.

Dėl vietos po saule

- ¹ *Ferro M.* The Great War 1914—1918.— London, 1973.— P. 39.
- ² *Fischer F.* Min. veik.— P. 103—105.
- ³ *Fėdyshyn O. S.* Min. veik.— P. 20—21; *Stevenson D.* Min. veik.— P. 91—92.
- ⁴ *Fedyshyn O. S.* Min. veik.— P. 21—41.
- ⁵ *Zetterberg S.* Die Liga der Fremdvölker Russlands 1916—1918.— Helsinki, 1978.— S. 44.
- ⁶ *Gustaitis M.* Amerika ir karas // Vilniaus universiteto Mokslinės bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau — VUMB RS).— F. 1.— S. v. F 497.— P. 22—23.
- ⁷ *Fischer F.* Min. veik.— P. 143.
- ⁸ *Fedyshyn O. S.* Min. veik.— P. 27.
- ⁹ *Abrash M.* War Aims toward Austria-Hungary: The Czechoslovak Pivot // Russian Diplomacy and Eastern Europe 1914—1917.— New York, 1963.— P. 80; *Malone G. D.* War Aims toward Germany // Ten pat.— P. 127—129.
- ¹⁰ *Vasjukov V.* Vnešnaja politika Rossii nakanune Fevral'skoj revoljucii.— Moskva, 1989.— S. 9.
- ¹¹ *Sukiennicki W.* Min. veik.— T. 1.— P. 29—30.
- ¹² Ten pat.
- ¹³ *Janov A.* Russkaja ideja i 2000-yj god.— New York, 1988.— S. 68—69.
- ¹⁴ *Sazonov S.* Min. veik.— P. 295.
- ¹⁵ *Sukiennicki W.* Min. veik.— T. 2.— P. 986.
- ¹⁶ *Abrash M.* Min. veik.— P. 81—83; *Malone G. D.* Min. str.— P. 129—131.
- ¹⁷ *Sukiennicki W.* Min. veik.— T. 1.— P. 110—111.
- ¹⁸ *Malone G. D.* Min. str.— P. 135.
- ¹⁹ Ten pat.— P. 135—136.
- ²⁰ Ten pat.— P. 136.
- ²¹ *Šliažas M.* Klaipėdos krašto reikšmė Lietuvos valstybei // Naujoji Romuva.— 1933.— Sausio 22.— Nr. 108.— P. 77.
- ²² *Rosen-Zawadski K.* „Karta buduszcej Jewropy“ // Studia z dziejów ZSSR i Europy — Srodkowej.— 1972.— T. 8.— S. 141—144.
- ²³ Predpoloženiya generala Žilinskogo kasatel'no buduščej granicy s Germaniej // Archiv vnešnej politiki Rossii (toliau — AVPR).— F. 138 (sekretnyj archiv).— Op. 467.— D. 580/625.— L. 74.
- ²⁴ „Osoboe mnenie o granicach Pol'ši“ // Gosudarstvennyj archiv Rossijskoj Federacii (toliau — GARF).— F. 1467.— Op. 1.— D. 461.— L. 7.

- ²⁵ *Malone G. D.* Min. str.— P. 137.
²⁶ *Yčas M. R.* Valsonokas. Klaipėdos problema // *Vairas*.— 1932.— Nr. 11.— P. 252.
²⁷ *Sazonov S. D.* Min. veik.— P. 375, 395—396.

Lenkų klausimas

- ¹ *Brounli J.* Min. veik.— T. 2.— S. 119; *Teclaff L.* Odzyskanie niepodległości Polski w świetle prawa międzynarodowego // *Niepodległość*.— New York—London, 1981.— T. 14.— S. 47—59.
² *Aleksandravičius E.* XIX amžiaus profiliai.— V., 1993.— P. 135.
³ *Dmowski R.* Polityka polska i odbudowanie państwa.— Warszawa, 1988.— T. 2.— S. 56.
⁴ *Aleksandravičius E.* Min. veik.— P. 136—137.
⁵ *Lopata R.* LDK kultūros paveldas ir orientacija į etnografines vertybes // *Kultūros barai*.— 1992.— Nr. 11.— P. 74. Apie lietuvių politikų nuomonę dėl tiesioginės A. Hilferdingo įtakos M. Muravjovui žr.: *Yčas M.* Litovskoe nacional'noe vozroždenie // *Russkie vedomosti*.— 1914.— 20 avg.— No 66.
⁶ *Jászi O.* Min. veik.— P. 389—390.
⁷ *Sazonov S. D.* Min. veik.— P. 371—372, 375.
⁸ Ten pat.— P. 374.
⁹ *Dokład Sazonova Nikolaju II.* 1916 04 17 // *Monarchija przed krušeniem*.— S. 183.
¹⁰ *Vares P., Osipova O.* Pochiščenje Evropy ili Baltijskij vopros v meždunarodnych otnošenijach XX veka.— Tallin, 1992.— S. 10—11.
¹¹ Knyga „Niemcy, Rosja i kwestia polska“ išleista Lvove, vertimai į rusų, prancūzų kalbas pasirodė 1909 m., o 1913 m.— ir į suomių. Čia naudojamosi 1991 m. Varšuvoje pakartotinai išleistu veikalu. Žr.: P. 221—222, 255—258, 261 ir kt.
¹² *Sukiennicki W.* Min. veik.— T. 1.— P. 96.
¹³ *Księga Tęszova*.— Warszawa, 1915.— S. 17. Manifesto vertimą į lietuvių kalbą žr.: *Jo Šviesybės vyriausiojo komandieriaus atsišaukimas į lenkus* // *Rygos garsas*.— 1914.— Rugsj. 6(19).— Nr. 62.

„Tak ved eto čepucha“

- ¹ *Masaryk T.* Min. veik.— P. 152.
² *Senn A. E.* The Entente and the Polish Question 1914—1916 // *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas*.— 1977.— Nr. 25.— P. 21—23.
³ *Dmowski R.* Polityka polska.— T. 1.— P. 73.
⁴ *Osobyje žurnaly soveščanija Soveta Ministrov, vedomstvennaja perepiska i spravki otnositel'no buduščego ustrojstva Pol'si.* 22 08 14 g.— 04 02 16 g. // *AVPR*.— F. 135.— Op. 474.— D. 54.— L. 14—14 a. p., 62, 73; *Delo o politike carskogo pravitel'stva v otnošenii Pol'si* // *GARF*.— F. 1467.— Op. 1.— D. 461.— L. 4, 5 a. p.— 7.
⁵ *Ko dabar lietuviai privalo trokšti* // *Viltis*.— 1914.— Rugsj. 13(26).— Nr. 180; *Lenkai pradeda Lietuvą savintis* // *Šaltinis*.— 1914.— Spal. 25 (lapkr. 7).— Nr. 44; *Dallin A.* The future of Poland // *Russian Diplomacy and Eastern Europe*.— P. 11.
⁶ *Yčas M.* Min. veik.— T. 1.— P. 235—237.

- ⁷ Apie deklaracijos kelią į spaudą, taip pat jos tekstą žr.: *Lopata R.* Lietuvių inteligentijos politinė veikla 1914—1915 metais // LAIS.— T. 3.— P. 233—234.
- ⁸ *Gabrys J.* Tautiečiai, ruoškime visuotiną lietuvių seimą Amerikoje // *Draugas*.— 1914.— Rugsj. 13.— Nr. 13.
- ⁹ *Puzinas J.* Kelias į Lietuvos nepriklausomybės atstatymą // *Rinkiniai raštai*.— Chicago, 1983.— T. 2.— P. 541.
- ¹⁰ Lithuania and the Autonomy of Poland. Could Lithuania be a part of autonomous Poland? // *The British Review*.— 1915.— February; *Les Annales des Nationalités*.— 1915.— No. 1.— P. 10—18; *Pro Lituania*.— 1915.— Mars.— No. 1.— P. 3—11.
- ¹¹ La question polonaise en relation avec la question lithuanienne, ruthène et juive. Conf. faite par M. J. Gabrys a la soc. de sociologie de Paris, le 15 avril 1915.— Paris, Imprimerie Chaix.— 1916.— 12 p.
- ¹² M. Yčo 1914 07 26 laiškas J. Yčui // Lietuvos valstybinis istorijos archyvas.— F. 942.— Ap. 1.— B. 2.— L. 58.
- ¹³ Četvertąja Gosudarstvennaja Duma. „Voennyje“ sessii 26 ijulja 1914 g.— 3 sentjabrja 1915 g.— Petrograd, 1916.— S. 18—21; *Kratkaja istorija Čechoslovakii*.— Moskva, 1988.— S. 278.
- ¹⁴ *Demm E.* The propaganda of Juozas Gabrys for Lithuania before 1914 // *Journal of Baltic Studies*.— 1990.— Vol. XXI. 2.— P. 126.
- ¹⁵ Gabrys 13 08 1913 g. S. Sazonovu // *GARF*.— F. 102.— Op. 246.— D. 149.— L. 152—157; Apie J. Gabrio kelionę į Peterburgą žr.: *Römer M.* *Dziennik*.— T. 3. Rok 1913—1914 // Lietuvos mokslų akademijos Centrinės bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau — LMACB RS).— F. 138—2231.— L. 262.
- ¹⁶ *Nelidov D.* Depeša poslannika pri Sv. Prestole // LMACB RS.— F. 43.— S. v. 25205.— L. 2—3; *Bacheracht* 1916 01 23 (02 25) A. Neratovu // *AVPR*.— F. 135.— Op. 474.— D. 147.— L. 3—5.
- ¹⁷ *Sukiennicki W.* *Min. veik.*— T. 1.— P. 110—111.
- ¹⁸ *Yčas M.* *Min. veik.*— T. 1.— P. 230—231.

Kompromisai ir konfliktai

- ¹ *Laurinavičius Č.* Lietuvos—Sovietų Rusijos Taikos sutartis.— V., 1993.— P. 25—26; *Motieka E.* Didysis Vilniaus seimas: idėja, iniciatyva, organizacija // *Proskyna*.— 1990.— Nr. 4(7).— P. 233.
- ² *Smetona A.* Lietuvos etnografinės ribos // *Vairas*.— 1914.— Nr. 2.
- ³ *Rémeris M.* Lietuvos konstitucinės teisės paskaitos.— V., 1990.— P. 45.
- ⁴ *Römer M.* Lietuva karo akivaizdoje // *Baltos lankos*.— 1993.— Nr. 3.— P. 211—212.
- ⁵ *Miknys R.* Vilniaus autonomistai ir jų 1904—1905 m. Lietuvos politinės autonomijos projektai // LAIS.— T. 3.— P. 195.
- ⁶ *Vyrubova A.* *Memories of the Russian Court*.— New York, 1923.— P. 106.
- ⁷ *J. D. Karas* pasidarė jau neišvengiamas // *Šaltinis*.— 1914.— Liep. 22 (rugsj. 4).— Nr. 31.
- ⁸ Karas... (red. str.) // *Viltis*.— 1914.— Rugsj. 27 (rugs. 9).— Nr. 191.
- ⁹ *Römer M.* Lietuva karo akivaizdoje.— P. 217.
- ¹⁰ Iš mūsų santykių // *Naujoji Lietuva*.— 1916.— Saus. 17.— Nr. 4.
- ¹¹ *P. Leono* atsiminimai // LMACB RS.— F. 117—1079.— L. 29.
- ¹² „Vairo“ Naujiems metams dovana // *Vairas*.— 1914.— Gruod. 31.— Nr. 17—18.

- ¹³ Lietuvių atstovų suvažiavimas // Viltis.— 1914.— Spal. 24 (lapkr. 6).— Nr. 240. Iš keturiolikos komiteto narių 7 atstovavo radikalams, 6 — konservatoriams, 1 — nepartinams.
- ¹⁴ Žemaitė apie Yčią Centralinį komitetą // Kova.— 1916.— Bal. 5.— Nr. 14.
- ¹⁵ A. Sm[etona]. Srovių santykiai // Vairas.— 1915.— Saus. 29.— Nr. 4; A. M. Keli žodžiai dėl „Vairo“ straipsnio „Lietuvių srovės ir jų vienybė“ // Viltis.— 1915.— Saus. 20 (vas. 3).— Nr. 16; 1915.— Saus. 24 (vas. 6).— Nr. 19; *Klimas P.* Dėl A. M. principų // Lietuvos žinios.— 1915.— Kovo 8 (21).— Nr. 28; 1915.— Kovo 11(24).— Nr. 29.
- ¹⁶ *Jurkiewicz J.* Min. veik.— P. 125; *Smetona A.* Spaudos žaizdas // Vairas.— 1915.— Vas. 13.— Nr. 6.
- ¹⁷ *Vapasonis.* Lietuvos reikalai ir reikalavimai // Viltis.— 1914.— Lapkr. 1(14).— Nr. 247; Amerikos lietuviai ir karas // Vairas.— 1914.— Rugsj. 30.— Nr. 14; *Yčas M.* Litovcy v Amerike i vojna // Russkie vedomosti.— 1914.— Lapkr. 23.
- ¹⁸ *J. b. [Šaulys J.]* Spaudos apžvalga // Lietuvos žinios.— 1914.— Spal. 19 (lapkr. 1).— Nr. 168.
- ¹⁹ F. Bortkevičienės 1914 10 05 laiškas nenustatytam adresatui // VUMB RS.— F. 1.— S. v. E308.— L. 7; *Saugus.* „Lietuvos Žinių“ projektas lietuvių—lenkų santykiams sureguliuoti // Viltis.— 1915.— Geg. 3 (16).— Nr. 98; *Jurkiewicz J.* Min. veik.— P. 124.
- ²⁰ *Römer M.* Dziennik.— T. 5. Rok 1915. Marzec—kwiecień // LMACB RS.— F. 138—2232.— L. 29—30.
- ²¹ Lietuvių draugijos nukentėjusiems dėl karo gyventojams agronomijos ir teisių pagalbai teikti susirinkimų, posėdžių protokolų knyga // LMACB RS.— F. 225—2.— L. 1—2.
- ²² *Saugus.* „Pirmeiviškai“—lenkiškai—žydiškoji sutartinė // Viltis.— 1915.— Birž. 4(17).— Nr. 123. A. Sm[etona]. Sveikatos ir agronomų bei teisininkų draugijos // Vairas.— 1915.— Nr. 18.
- ²³ *Vapasonis.* Lietuvos reikalai ir reikalavimai (min. str.).
- ²⁴ Iš mūsų santykių (min. str.).
- ²⁵ A. Sm[etona]. Kuoponi // Vairas.— 1915.— Saus. 16.— Nr. 1.
- ²⁶ *Merkelis A.* Antanas Smetona.— New York, 1964.— P. 136.
- ²⁷ M. Biržiškos 1914 10 24 laiškas V. Biržiškai // LMACB RS.— F. 163—246.— L. 5.
- ²⁸ *Römer M.* Lietuva karo akivaizdoje.— P. 218, 221.
- ²⁹ Nelemtas žygis // Draugas.— 1914.— Rugsj. 27.— Nr. 35.
- ³⁰ Karas (red. str.) // Viltis.— 1914.— Rugsj. 27 (rugs. 9).— Nr. 191; *St.* Daugiau žiūrėkime savo reikalų // Viltis.— 1914.— Lapkr. 15(28).— Nr. 258; A. Sm[etona]. Kas daryti? // Vairas.— 1914.— Lapkr. 15.— Nr. 15.
- ³¹ *Römer M.* Lietuva karo akivaizdoje.— P. 221.
- ³² *Miknys R.* Min. veik.— P. 189—192.
- ³³ Ten pat.— P. 192; M. Biržiškos 1914 10 24 laiškas V. Biržiškai.— L. 5.
- ³⁴ *Römer M.* Lietuva karo akivaizdoje.— P. 219; *Nikolaevskij B.* Russkie masony i revoljucija.— TERRA.— 1990.— S. 63—64, 88.
- ³⁵ *Römer M.* Lietuva karo akivaizdoje.— P. 222.
- ³⁶ Ten pat.— P. 221—222.
- ³⁷ *Römer M.* Dziennik.— T. 5.— L. 4—7, 38.
- ³⁸ Ten pat.— L. 33, 38.

- ³⁹ Iš mūsų santykių (min. str.); *Römer M.* Lietuva karo akivaizdoje.— P. 219, 223.
- ⁴⁰ Gosudarstvennaja Duma. Stenografičeskie otčety. 1915. Sessija IV.— Petrograd, 1915.— S. 186.
- ⁴¹ *Römer M.* Lietuva karo akivaizdoje.— P. 222.
- ⁴² *Römer M.* Dziennik.— T. 5.— L. 45—46.
- ⁴³ Vydūno laiškas // Vienių lietuvininkų.— 1915.— Kovo 17.— Nr. 11; Apie didelį žodį ir kur geriausiai? // Vienių lietuvininkų.— 1915.— Geg. 12.— Nr. 19.
- ⁴⁴ *Colllander B.* En Konspirators Minnen.— P. 14.
- ⁴⁵ *Gabrys J.* Min. veik.— P. 62—64.
- ⁴⁶ *Römer M.* Lietuva karo akivaizdoje.— P. 217.
- ⁴⁷ *Petkevičaitė-Bitė G.* Karo metų dienoraštis.— V., 1966.— P. 61.
- ⁴⁸ *Zetterberg S.* Min. veik.— P. 56.
- ⁴⁹ *Gira L.* Vilniaus gyvenimas po vokiečiais // Mūsų senovė.— Tilžė, 1921.— Kn. 2.— P. 22.
- ⁵⁰ Janulaitis apie „Lietuvių Draugiją“ // Lietuvių balsas.— 1916.— Rugsj. 28.— Nr. 65.
- ⁵¹ *Jurkiewicz J.* Min. veik.— P. 119—120.
- ⁵² Ten pat.— P. 120.
- ⁵³ *Hass L.* Ambicje, rachuby, rzeczywistość. Wolnomularstwo w Europie Środkowo—Wschodniej 1905—1928.— Warszawa, 1984.— S. 114.
- ⁵⁴ *Jundziū Z.* Min. str.— P. 62—65.
- ⁵⁵ *Aleksandravičius E.* Min. veik.— P. 138—141.
- ⁵⁶ *Jurkiewicz J.* Min. veik.— P. 22—25, 62—68.
- ⁵⁷ *Yčas M.* Palaidos mintys (1940—1941).— Asmeninis M. Yčo sūnaus Martyno archyvas.
- ⁵⁸ *Motieka E.* Nuo Lietuvių suvažiavimo Vilniuje iki Didžiojo Vilniaus seimo: istoriografinė suvažiavimo pavadinimo analizė // LAIS.— V., 1993.— T. 4.— P. 271—272.
- ⁵⁹ *Klimas P.* Dienoraštis.— P. 28.
- ⁶⁰ Lietuvių draugija dėl karo nukentėjusiems šelpti // Lietuvos kalendorius, 1916 m.— V., 1916.— P. 75.
- ⁶¹ „Vilniaus Aidas“. Piliečių komitetas // Lietuvių balsas.— 1916.— Rugsj. 28.— Nr. 65; *Klimas P.* Dienoraštis.— P. 28.
- ⁶² Apie gravitacijos į Lenkiją šalininkus LDP žr.: *Römer M.* Lietuva karo akivaizdoje.— P. 223—225; *Römer M.* Dziennik.— T. 5.— L. 38.
- ⁶³ Materialy „Soveščanija dlja predvaritel'nogo obsuždenija voprosa o porjadke osuščestvlenija načal, vozveščennyh v vozzvanii verchovnogo glavnokomandujuščego ot 01 08 1914 g. otnositel'no Pol'ši“ // AVPR.— F. 135.— Op. 474.— D. 72.— L. 65—79.
- ⁶⁴ Lenkų Spaudos Biuro pranešimas // Viltis.— 1915.— Rugsj. 8(21).— Nr. 177; Petrapilis, vasario 17 d. (vedamasis) // Lietuvių balsas.— 1916.— Vas. 18.— Nr. 14.
- ⁶⁵ *Sukiennicki W.* Min. veik.— T. 1.— P. 128—129.
- ⁶⁶ *Jonyla J.* Laiškas apie Lietuvą // Lietuvių balsas.— 1916.— Geg. 15.— Nr. 37; Dėl Piliečių (Abivatelių) Komiteto Lietuvoje. J. Šaulio laiškas redakcijai iš Lietuvos (1916.— Liep. 4) // Lietuvių balsas.— 1916.— Rugsj. 11.— Nr. 60; *Klimas P.* Dienoraštis.— P. 32.
- ⁶⁷ *Jonyla J.* Min. str.; *Klimas P.* Dienoraštis.— P. 54.

NE TIEK Į RYTUS IR Į PIETUS, KIEK Į VAKARUS

Ką okupavo Vokietija? A. Piello kazusas

- ¹ *Petrauskas Z.* Lietuvos nacionalinio valstybingumo atkūrimas. 1918—1919.— V., 1989.— P. 13; *Vitkauskas P.* Lietuvos Tarybų Socialistinė Respublika. 1918—1919.— V., 1988.— P. 8; *Sukiennicki W.* Min. veik.— T. 1.— P. 118; *Dmowski R.* Polityka polska.— T. 1.— S. 229.
- ² *Fedyshyn O. S.* Min. veik.— P. 29—30; *Stevenson D.* Min. veik.— P. 95—99; *Sukiennicki W.* Min. veik.— T. 1.— P. 119—122.
- ³ *Fedyshyn O.* Min. veik.— P. 30; *Sukiennicki W.* Min. veik.— T. 1.— P. 119; T. 2.— P. 999—1000.
- ⁴ *Čepėnas P.* Min. veik.— T. 2.— P. 27.
- ⁵ Juozo Juknevičiaus-Juknio diplominis darbas „Vokietijos politika Lietuvoj Didžiojo karo metu“ (vadovas — Z. Ivinskis).— K., 1937 // VUMB RS.— F. 1.— S. v. F 748.— L. 15.
- ⁶ Iš Ludendorffo atsiminimų.— P. 146.
- ⁷ Ten pat.— P. 154.
- ⁸ LVT protokolai.— P. 90.
- ⁹ *Rukša A.* Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės. Lietuvių—lenkų santykiai ir kovų pradžia.— Cleveland, 1981.— T. 2.— P. 85; *Petrauskas Z.* Min. veik.— P. 13—14.
- ¹⁰ *Jablonski H.* Polityka Polskiej Partii Socjalistycznej w czasie wojny 1914—1918.— Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk—Łódź, 1986.— S. 185.
- ¹¹ *Fischer F.* Min. veik.— P. 198.
- ¹² *Burian S.* Min. veik.— P. 85.
- ¹³ *Stevenson D.* Min. veik.— P. 94.
- ¹⁴ Perepiska MID s rossijskimi predstaviteljiami zagranicej i dešifranty donesenij poslov o popytkach Germanii zaključit' separatnye mirnye dogovory s deržavami Trojstvennogo Soglasija // AVPR.— F. 138.— Op. 467.— D. 572/610.— L. 1—80; Perepiska MID i materialy ob uslovijach buduščego mira s Germaniej i Avstrij // Ten pat.— D. 570/625.— L. 1—70.
- ¹⁵ Zapiska agenta germanskogo MID d-ra Lecjusa o metodach bor'by s Rossiej, dobytaja sekretnym putem. 12(25) 08 1915 g. // AVPR.— F. 138.— Op. 467.— D. 325.— L. 1—10.
- ¹⁶ *Fischer F.* Min. veik.— P. 116—117.
- ¹⁷ *Sukiennicki W.* Min. veik.— T. 1.— P. 144; T. 2.— P. 1010—1011.
- ¹⁸ Ten pat.— T. 2.— P. 1010—1011.
- ¹⁹ Ten pat.— T. 1.— P. 138; *Fischer F.* Min. veik.— P. 276.
- ²⁰ *Stražas A.* Hamburgo karo tikslai ir jo ekspedicija į Pabaltijį 1914—1918.— P. 120.
- ²¹ *Fischer F.* Min. veik.— P. 274—275.
- ²² The origins of the first World War. Ed. by K. Koch.— New York, 1982.— P. 312.
- ²³ *Sukiennicki W.* Min. veik.— T. 1.— P. 241.
- ²⁴ *Čepėnas P.* Min. veik.— T. 2.— P. 127; *Stevenson D.* Min. veik.— P. 98.
- ²⁵ *Sukiennicki W.* Min. veik.— T. 1.— P. 241.

- ²⁶ *Strazhas A.* The Land Oberost and his place in Germany's Ostpolitik, 1915—1918 (toliau—The Land Oberost) // *The Baltic States in Peace and War 1917—1945* / Edited by V. Stanley Vardys and Romuald V. Misiūnas.—The Pennsylvania State University Press.—1978.—P. 48.
- ²⁷ *Svatkovskij V.* Litovskij vopros i Germanija. 07(20) 01 1916 // AVPR.—F. 135.—Op. 474.—D. 137.—L. 4.
- ²⁸ Ten pat.—L. 3, 4; *Urbšienė M.* Vokiečių karo meto spauda ir Lietuva // *Karo archyvas.—K., 1936.—T. 7.—P. 197—198.*

Didžiosios Lietuvos kontūrai

- ¹ *Colliander B.* Die Beziehungen zwischen Litauen und Deutschland.—P. 23—24.
- ² „Drang nach Osten“ i narody Central'noj, Vostočnoj i Jugo-vostočnoj Evropy 1871—1918 g. g.—Moskva, 1977.—S. 244.
- ³ Iš Ludendorffo atsiminimų.—P. 143.
- ⁴ Ten pat.—P. 155.
- ⁵ *Zajončkovskij A.* Mirovaja vojna. Manevrennyj period 1914—1915 g. na russkom (evropejskom) teatre.—Moskva—Leningrad, 1929.—S. 365.
- ⁶ Ten pat.—P. 345, 404.
- ⁷ *Zapiski V. Svatkovskogo*, 03(16) 01 1916 g. // AVPR.—F. 138.—Op. 467.—D. 746/803.—L. 39—40.
- ⁸ *Svatkovskij V.* Litovskij vopros i Germanija. 07(20) 01 1916 g.—L. 3—5.
- ⁹ Ten pat.—L. 5.
- ¹⁰ *V. Bacheracht* 23 01(05 02) 1916 g. A. Neratovu // AVPR.—F. 135.—Op. 474.—D. 147.—L. 3—4.
- ¹¹ *Zapiski Svatkovskogo o ego besedach s poljakami po pol'skomu voprosu. Beseda s R. Dmovskim.* 11(24) 12 1915 g. // AVPR.—F. 135.—Op. 474.—D. 79.—L. 23.
- ¹² Iš Ludendorffo atsiminimų.—P. 154.
- ¹³ LDNKŠ CK (Vilniuje) protokolų knyga // LMACB RS.—F. 70—4.—L. 50—51.
- ¹⁴ *Pikčilingis J.* Pergvyventos valandos // *Karo archyvas.—K., 1926.—T. 3.—P. 100, 110.*
- ¹⁵ *Sukiennicki W.* Min. veik.—T. 1.—P. 156.
- ¹⁶ *Pikčilingis J.* Min. str.—P. 100—101.
- ¹⁷ Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos Konfederacijos Atsišaukimas 1915 m. gruodžio 19 d. // *Klimas P.* Dienoraštis.—P. 328—331. Pateiktas atsišaukimo tekstas keturiomis kalbomis.
- ¹⁸ Lietuvos konstitucijų projektai 1916—1918 metais. Parengė A. Grigaravičius // LAIS.—T. 3.—P. 353—357.
- ¹⁹ Piliėčiai! 1916 m. vasario mėn. // *Klimas P.* Dienoraštis.—P. 342.
- ²⁰ *Jurkiewicz J.* Min. veik.—P. 136—137; *Sukiennicki W.* Początki Ober-Ostu i sprawa Konfederacji Wielkiego Księstwa Litewskiego w 1915—1916 // *Zeszyty Historyczne.—Paris, 1978.—Zesz. Nr 28.—S. 99—104.*
- ²¹ *Klimas P.* Dienoraštis.—P. 328, 342.
- ²² Piliėčiai! 1916 m. vasario mėn. // Lietuvos valstybinis archyvas (toliau—LVA).—F. 383.—Ap. 7.—B. 56.—L. 53. Dėkojame dr. Č. Laurinavičiui už nuorodą į šį šaltinį.
- ²³ Jono Vileišio atsiminimai 60-ies m. sukaktuvių proga // Lietuvos žinios.—1932.—Saus. 15.—Nr. 11.

- ²⁴ *Jurkiewicz J.* Min. veik.— P. 121.
- ²⁵ Dr. Jurgio Šaulio dienoraščiai. I dalis. 1915 m. spalio 8 d.— 1933 m. gruodžio 31 d. P. 2. Dėkojame habil. dr. A. Tylai už suteiktą galimybę pasinaudoti šiuo šaltiniu.
- ²⁶ Dėl Piliiečių (Abivatelių) Komiteto Lietuvoje. J. Šaulio laiškas redakcijai iš Lietuvos (min. str.).
- ²⁷ *Jundziū Z.* Min. str.— P. 67.
- ²⁸ Uchwała grup białoruskiej i litewskiej Wilensko-Kowienskogo Komiteta Obywatelskiego. 1916 03 09 // Pennsylvania University. Van Pelt Library. Manuscripts department / Saulys Jurgis manuscripts collection (toliau — J. Šaulio archyvas).— Aplankas Nr. 75.— Lapai nenumeruoti.
- ²⁹ *Jundziū Z.* Min. str.— P. 68—69; *Klimas P.* Dienoraštis.— P. 56.
- ³⁰ *Klimas P.* Dienoraštis.— P. 66, 78—80.
- ³¹ Protokoly zasedanij Belorusskogo Narodnogo Komitetu. 1916 g. // LMACB RS.— F. 21—2068.— L. 1—14.
- ³² *Jurkiewicz J.* Min. veik.— P. 131.
- ³³ *Eidintas A.* Antanas Smetona.— V., 1990.— P. 34—35.
- ³⁴ *Klimas P.* Dienoraštis.— P. 72.
- ³⁵ Ten pat.— P. 71—72.
- ³⁶ Ten pat.— P. 65.
- ³⁷ „Inteligentų būrio Lietuvos reikalams svarstyti“ formavimasis rekonstruotas pagal: *Klimas P.* Dienoraštis.— P. 50, 59—60, 66—67, 78—79, 80—83.
- ³⁸ *Klimas P.* Dienoraštis.— P. 84.
- ³⁹ Ten pat.
- ⁴⁰ *Brenstein M.* Spisy ludności m. Wilna za okupacji niemieckiej od d. 1 listopada 1915 r.— Warszawa, 1919.— S. 7—16.
- ⁴¹ *Rukša A.* Min. veik.— P. 86—88.
- ⁴² *Klimas P.* Dienoraštis.— P. 101.
- ⁴³ *Jurkiewicz J.* Min. veik.— P. 135—137.
- ⁴⁴ Lietuviai! // *Klimas P.* Dienoraštis.— P. 340—341.
- ⁴⁵ Ten pat.— P. 103—105.
- ⁴⁶ Ten pat.— P. 110.
- ⁴⁷ Ten pat.— P. 115.
- ⁴⁸ Ten pat.— P. 109, 342.
- ⁴⁹ *Römer M.* Lietuva karo akivaizdoje.— P. 224.
- ⁵⁰ Dr. Jurgio Šaulio dienoraščiai.— P. 6; *Klimas P.* Dienoraštis.— P. 59.
- ⁵¹ *Stevenson D.* Min. veik.— P. 96—97.
- ⁵² *Klimas P.* Dienoraštis.— P. 105.
- ⁵³ M. Römerio 1916 02 23 laiškas J. Šauliui // J. Šaulio archyvas.— Aplankas Nr. 63.— Lapai nenumeruoti.
- ⁵⁴ Ten pat.
- ⁵⁵ LDNKŠ CK (Vilniuje) protokolų knyga // LMACB RS.— F. 70—4.— L. 58.
- ⁵⁶ Dr. Jurgio Šaulio dienoraščiai. P. 6; *Klimas P.* Dienoraštis.— P. 72.
- ⁵⁷ *Klimas P.* Dienoraštis.— P. 74.
- ⁵⁸ Dr. Jurgio Šaulio dienoraščiai.— P. 4—5.
- ⁵⁹ Ten pat.— P. 4.

- ⁶⁰ Sukiennicki W. Min. veik.— T. 2.— P. 1007.
- ⁶¹ Lewandowski J. Federalism: Litwa i Białoruś w polityczne obozu belwederskiego.— Warszawa, 1962.— S. 52.
- ⁶² Zadźwiński W. Głos z Litwy // Wiadomości Polskie.— 1916.— 1 maja.— Nr 74.
- ⁶³ Stevenson D. Min. veik.— P. 98.
- ⁶⁴ Dr. Jurgio Šaulio dienoraščiai.— P. 5; Klimas P. Dienoraštis.— P. 104.
- ⁶⁵ Fischer F. Min. veik.— P. 241; Sukiennicki W. Min. veik.— T. 1.— P. 242.
- ⁶⁶ Sukiennicki W. Min. veik.— T. 1.— P. 242—243.
- ⁶⁷ Ten pat.— T. 1.— P. 163.
- ⁶⁸ Dr. Jurgio Šaulio dienoraščiai.— P. 5.
- ⁶⁹ Ten pat.
- ⁷⁰ Klimas P. Dienoraštis.— P. 111.
- ⁷¹ Protokoly zasedanij Belorusskogo Narodnogo Komitetu. 1916 05 07 // LMACB RS.— F. 21—2068.— L. 5.
- ⁷² Ten pat.— L. 4—5; Klimas P. Dienoraštis.— P. 115—116.
- ⁷³ Sukiennicki W. Min. veik.— T. 1.— P. 162.
- ⁷⁴ Rohrbach P. Um des Teufels Handschrift. Zwei Menschenalter erlebter Weltgeschichte.— Hamburg, 1953.— S. 219—220.
- ⁷⁵ Dmowski R. Polityka polska.— T. 1.— S. 232.
- ⁷⁶ Grigaravičius A. Sumanymas skelbti Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę (1916 m.) // LAIS.— T. 3.— P. 351—352.
- ⁷⁷ Postulatai // Ten pat.— P. 354.
- ⁷⁸ Dambrauskas-Jakštis A. Dabartinės mūsų pareigos ir Lietuvos ateitis. 1916 01 10 // LMACB RS.— F. 179—58.— L. 2 a. p.
- ⁷⁹ Ten pat.— L. 3 a. p.
- ⁸⁰ Römer M. Lietuva karo akivaizdoje.— P. 212.
- ⁸¹ Dambrauskas A. Mano užrašai // VUMB RS.— F. 1.— S. v. D1089.— P. 199.
- ⁸² Pikčilingis J. Min. str.— P. 110.
- ⁸³ Žadeikis P. Didžiojo karo užrašai.— Klaipėda, 1921.— D. 1.— P. 98—100; Sutarties originalą žr.: Susitarimas tarp Stakausko ir vokiečių. 1916 01 18 // LMACB RS.— F. 256.— S. v. 1489.— L. 1—2.
- ⁸⁴ Pikčilingis J. Min. str.— P. 101, 109.
- ⁸⁵ Dambrauskas-Jakštis A. Min. str.— L. 2 a. p.
- ⁸⁶ Generalinio komiteto dėl karo nukentėjusių šelpiti Lietuvoje protokolai (toliau — Generalinio komiteto protokolai) // VUB RS.— F. 140.— S. v. 79.— P. 28—53 (1915 12 20, 1916 01 09, 1916 01 22 posėdžiai).
- ⁸⁷ Steponaitis A. Min. veik.— P. 120.
- ⁸⁸ Eidintas A. Slaptasis lietuvių diplomatas.— V., 1992.— P. 52.
- ⁸⁹ N. Bok 31 08(13 09) 1915 g. A. Neratovu // AVPR.— F. 135.— Op. 474.— D. 138.— L. 31.
- ⁹⁰ Colliander B. En Konspirators Minnen.— P. 19.
- ⁹¹ Eidintas A. Slaptasis lietuvių diplomatas.— P. 55.
- ⁹² Gabrys J. Min. veik.— P. 77—78; Sukiennicki W. Min. veik.— T. 2.— P. 1046.
- ⁹³ Eidintas A. Slaptasis lietuvių diplomatas.— P. 55.
- ⁹⁴ Gabrys J. Min. veik.— P. 79.
- ⁹⁵ Fischer F. Min. veik.— P. 279.

- ⁹⁶ *Yčas M. Min. veik.*— T. 2.— P. 167.
- ⁹⁷ *Ten pat.*— T. 3.— P. 99.
- ⁹⁸ *Ten pat.*— P. 95.
- ⁹⁹ *Pro Lituania.*— Lausanne, 1916.— No 1, No 2—3.
- ¹⁰⁰ *Sukiennicki W. Min. veik.*— T. 2.— P. 1008.
- ¹⁰¹ *Memorandum otnositel'no razdela Litvy, podanyj poljakami Germanskomu Pravitel'stvu // GARF.*— F. 102.— Op. 246.— D. 149—L (O litovskom nacional'nom dviženii).— L. 1, 3—6, 7—9.
- ¹⁰² *Memoire concernant le partage de la Lituanie présenté par les Polonais au Gouvernement de Berlin. Zapiski Svatkovskogo // AVPR.*— F. 138.— Op. 467.— D. 746/803.— L. 43—46, 52—54; *Beseda s R. Dmovskim.* 21 12(03 01) 1915 g.— L. 19.
- ¹⁰³ *Colliander B. En Konspirators Minnen.*— P. 23.
- ¹⁰⁴ *Zetterberg S. Min. veik.*— P. 66.
- ¹⁰⁵ *Ten pat.*— P. 66—67; *Eidintas A. Slaptasis lietuvių diplomatas.*— P. 59.
- ¹⁰⁶ *Lopata R. Lietuvių politinių centrų sąveika 1915—1916 metais // LAIS.*— T. 3.— P. 254.
- ¹⁰⁷ *Dambrauskas A. Mano užrašai.*— P. 168.
- ¹⁰⁸ *M. Ašmio 1916 02 24 laiškas J. Gabriui // VUMB RS.*— F. 155.— S. v. 1976.— Lapai nenumeruoti.
- ¹⁰⁹ *Generalinio komiteto protokolai.* 1916 02 15.— P. 54—56.
- ¹¹⁰ *Laiškas iš Šveicarijos // Lietuvių balsas.*— 1916.— Kovo 31.— Nr. 26.
- ¹¹¹ *Steponaitis A. Min. veik.*— P. 47.
- ¹¹² *Generalinio komiteto protokolai.* 1916 02 15, 1916 02 18 posėdžiai.— P. 57, 64.
- ¹¹³ *Steponaitis A. Min. veik.*— P. 48.
- ¹¹⁴ *Zetterberg S. Min. veik.*— P. 46—47; *Senn A. E. The Entente and the Polish Question 1914—1916 // Jahrbücher für Geschichte Osteuropas.*— 1977.— Nr. 25.— P. 25.
- ¹¹⁵ *Steponaitis A. Min. veik.*— P. 48—49.
- ¹¹⁶ *Ten pat.*— P. 50.
- ¹¹⁷ *Svatkovskij V. Zapiska po litovskomu voprosu.* 25 06(08 07) 1916 g. // AVPR.— F. 135.— Op. 474.— D. 137.— L. 9—10; *V. Svatkovskio informaciją ir komentarus V. Bacherachtas perdavė 1916 m. kovo 30 d., žr.: V. Bacheracht 17(30) 03 1916 g. A. Neratovu // AVPR.*— F. 134.— Op. 473.— D. 158.— L. 6.

Salin nuo Rusijos

- ¹ *Klimas P. Dienoraštis.*— P. 111—112.
- ² *Ten pat.*— P. 112—113.
- ³ *Rukša A. Min. veik.*— P. 90.
- ⁴ *Klimas P. Dienoraštis.*— P. 113.
- ⁵ *Rukša A. Min. veik.*— P. 89—90.
- ⁶ *Klimas P. Dienoraštis.*— P. 114.
- ⁷ *Protokoly zasedanij Belorusskogo Narodnogo Komitetu.* 1916 05 21; 1916 06 04
- ⁸ *Utkin A. Diplomacija Vudro Vilsona.*— Moskva, 1989.— S. 41.
// LMACB RS.— F. 21—2068.— L. 6—13 a. p., 14.
- ⁹ *Ten pat.*— P. 59—63.
- ¹⁰ *Ten pat.*— P. 89.

- ¹¹ Ten pat.— P. 89—107.
- ¹² Senn A. E. Min. str.— P. 29—30.
- ¹³ Lopata R. „Tipas apskritai labai dar įtariamasis, bet reikalingas“. Baronas Friedrich von der Ropp ir Lietuvos valstybingumo atkūrimo planai (toliau — „Tipas apskritai labai dar įtariamasis“) // Proskyna.— 1992.— Nr. 2.— P. 118.
- ¹⁴ Ten pat.
- ¹⁵ Chalgarten G. Imperializm do 1914 goda.— Moskva, 1961.— S. 293—294.
- ¹⁶ Stražas A. Hamburgo karo tikslai ir jo ekspansija į Pabaltijį 1914—1918 m.— P. 115—116.
- ¹⁷ Zetterberg S. Min. veik.— P. 70.
- ¹⁸ Colliander B. En Konspirators Minnen.— P. 24—25.
- ¹⁹ Zetterberg S. Min. veik.— P. 70.
- ²⁰ Lopata R. „Tipas apskritai labai dar įtariamasis“.— P. 118.
- ²¹ Steponaitis A. Min. veik.— P. 51—52.
- ²² Colliander B. En Konspirators Minnen.— P. 27—28.
- ²³ Purickis J. Lietuvių veikimas Šveicarijoje didžiojo karo metu // Pirmasis Nepriklausomos Lietuvos dešimtmetis.— K., 1930.— P. 47.
- ²⁴ Senn A. E. The Russian Revolution in Switzerland 1914—1917.— Madison—Wisconsin, 1971.— P. 176.
- ²⁵ Lopata R. Lietuvių politinių centrų sąveika.— P. 259—260.
- ²⁶ Svatkovskij V. Litovskaja konferencija v Lozane s 31 05 po 04 06 n. st. i litovskoe zajavlenie na lozanskoj konferencii nacional'nostej 27/29 06 n. st. 1916 g. // AVPR.— F. 135.— Op. 474.— D. 137.— L. 10.
- ²⁷ Ten pat; Lopata R. Lietuvių politinių centrų sąveika 1915—1916 metais.— P. 260—261.
- ²⁸ Apie „dvi pakraipas“ žr.: Viskantas A. J. Gabrio-Paršaičio kaltinimai // Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau — LNMB RS).— F. 29.— S. v. 1515.— L. 1; apie Tarybą — M. Yčo 1916 11 18 laiškas V. Bartuškei // LNMB RS.— F. 29.— S. v. 1492.— L. 2—3.
- ²⁹ Lopata R. Lietuvių politinių centrų sąveika.— P. 261.
- ³⁰ Lopata R. Antanas Viskantas ir bandymas atkurti LDK // Kultūros barai.— 1992.— Nr. 3.— P. 42.
- ³¹ Ten pat.
- ³² Šejman M. Vatikan i katolicizm v konce XIX—načale XX veka.— Moskva, 1958.— S. 423—425.
- ³³ Eidintas A. Slaptasis lietuvių diplomatas.— P. 72—73.
- ³⁴ Klimas P. Dienoraštis.— P. 118.
- ³⁵ J. Šaulio 1916 06 20 laiškas V. Gaigalaičiui // LNMB RS.— F. 50.— S. v. 86.— L. 1.
- ³⁶ Klimas P. Dienoraštis.— P. 117.
- ³⁷ Colliander B. En Konspirators Minnen.— P. 30.
- ³⁸ Ten pat; Bielskis J. Amerikos lietuviai Lietuvos laisvės kovoje // Lietuvių dienos.— 1955.— Nr. 2.— P. 10.
- ³⁹ Liulevičius V. Išeivijos vaidmuo Nepriklausomos Lietuvos atkūrimo darbe.— Chicago, 1981.— P. 324.
- ⁴⁰ Purickis J. Min. str.— P. 50.
- ⁴¹ Kun, K. Prapuolenio atsiminimai // VUMB RS.— F. 1.— S. v. 682.— P. 175.

- ⁴² *Purickis J.* Min. str.— P. 51.
- ⁴³ LVT protokolai.— P. 96.
- ⁴⁴ *Svatkovskij V.* Litovskaja konferencija v Lozane s 31 05 po 04 06 n. st.— L. 11; *Svatkovskij V.* 3-ja konferencija nacional'nostej v Lozane. 27—29 06 1916 g. // AVPR.— F. 135.— Op. 474.— L. 57—58.
- ⁴⁵ J. Šaulio 1916 07 28 laiškas V. Gaigalaičiui // NMB RS.— F. 50.— S. v. 86.— L. 2.

„Vive la Pologne!“, arba Lenkijos šešėlis

- ¹ *Colliander B.* En Konspirators Minnen.— P. 32.
- ² *Sukiennicki W.* Min. veik.— T. 1.— P. 242.
- ³ *Demm E.* Friedrich von der Ropp und die litauische Frage (1916—1918) (toliau — Friedrich von der Ropp) // Sonderdruck aus Zeitschrift für Ostforschung. Länder und Völker im östlichen Mitteleuropa.— 1984.— Nr. 33.— Heft. 1.— S. 19.
- ⁴ *Ropp F.* Min. veik.— P. 113.
- ⁵ *Sukiennicki W.* Min. veik.— T. 1.— P. 245.
- ⁶ *Grosfeld L.* Polityka państw centralnych wobec sprawy polskiej w latach 1914—1918.— Warszawa, 1962.— S. 120—135.
- ⁷ *Sukiennicki W.* Min. veik.— T. 1.— P. 249.
- ⁸ *Klimas P.* Dienoraštis.— P. 125.
- ⁹ Ten pat.— P. 122—125.
- ¹⁰ *Senn A.* The Russian Revolution in Switzerland.— P. 198.
- ¹¹ *Grosfeld L.* Min. veik.— P. 135—136.
- ¹² Doklad Šturmera Nikolaju II o proekte Sazonova. 1916 05 25 // Monarchija pored krušeniem.— S. 193.
- ¹³ Doklad K. Globačeva, generala majora Ochrannogo otdelenija, Ministru vnutrennich del. 1916 05 16 // GARF.— F. 1467.— Op. 1.— D. 461.— L. 10 o. s.— 11 o. s.
- ¹⁴ Pol'skij vopros // Monarchija pored krušeniem.— S. 179—180.
- ¹⁵ V. Bacheracht 03(16) 08 1916 g. A. Neratovu // AVPR.— F. 135.— Op. 474.— D. 137.— L. 15.
- ¹⁶ *Svatkovskij V.* Litovskaja konferencija v Lozane.— L. 11.
- ¹⁷ *Lopata R.* Lietuvių politinių centrų sąveika.— P. 259.
- ¹⁸ Delo politiki carskogo pravitel'stva v otnošenii Pol'ši. Projekt žurnala Soveta Ministrov 26, 27 i 31 ijulja 1916 g. // GARF.— F. 1467.— Op. 1.— D. 461.— L. 36.
- ¹⁹ Vedomstvennaja perepiska otnositel'no razrešenija pastoru Šernasu vernutsja v Kovenskiju guberniju k mestu svoej dejatel'nosti // AVPR.— F. 135.— Op. 474.— D. 136.— L. 2—8.
- ²⁰ *Svatkovskij V.* Položenie v Litve i litovskij vopros. Ženeva, 16(29) 01 1917 g. // AVPR.— F. v. 340.— Op. 837.— D. 15.— L. 9.
- ²¹ Beseda N. Krossileva s Upravljajuščim Delami Osobogo Soveščanija po ustrojstvu bežencev B. Bulgakovym. 16 09 1917 g. // AVPR.— F. 135.— Op. 474.— D. 146/223.— L. 2.
- ²² *Valiūnas J.* Vokiečiai ir mes // Lietuvių balsas.— 1916.— Rugs. 18.— Nr. 71; *Valiūnas J.* Svarbus momentas // Ten pat.— 1916.— Rugs. 29.— Nr. 74 ir kt.

- ²³ „Autonominio Lietuvos sutvarkymo pagrindinių dėsnių“ projektas // LAIS.— T. 3.— P. 381—390.
- ²⁴ Lietuvos autonomija. Konstitucijos projektas // Lietuva.— 1916.— Rugs. 29.— Nr. 39; 1916.— Spal. 6.— Nr. 40.
- ²⁵ Lietuvos atstatymo suvažiavimas, įvykęs Brooklyn, N. Y. 28 ir 29 rugsėjo 1916 m. Protokolas // Darbininkas.— 1916.— Spal. 17.— Nr. 118.
- ²⁶ Svetimtaučių laikraščiai apie lietuvius // Lietuva.— 1917.— Saus. 12.— Nr. 2; dar žr.: Vojna razmeževala Litvu // GARF.— F. 102.— Op. 247.— D. 149.— L. 41—42.
- ²⁷ LVT protokolai.— P. 94.
- ²⁸ *Gaigalat*. Eine russische Autonomie für Litauen (Frankfurter Zeitung, 1916 10 22) // AVPR.— F. 135.— Op. 474.— D. 138.— L. 53.
- ²⁹ V. Bacheracht 03(16) 08 1916 g. A. Neratovu; M. Bibikov 13(26) 01 1917 g. A. Neratovu // AVPR.— F. 135.— Op. 474.— D. 137.— L. 11, 15; Razvedka Svatkovskogo // AVPR.— F. 134.— Op. 437.— D. 202.— L. 4.
- ³⁰ Obzor svedenij Osvedomitel'nogo Otdela, 12(24) 12 1916 g. // AVPR.— F. 138.— Op. 467.— D. 610/629.— L. 64.
- ³¹ *Urbšienė* M. Vokietijos projektai dėl Lietuvos Didžiojo karo metu // Naujoji Romuva.— 1935.— Rugs. 8.— Nr. 35—36.— P. 632.
- ³² M. Bibikov 26 10(08 11) 1916 g. A. Neratovu // AVPR.— F. 135.— Op. 474.— D. 147.— L. 7—8.
- ³³ M. Bibikov 08(21) 11 1916 g. A. Neratovu // AVPR.— F. 135.— Op. 474.— D. 143.— L. 4.
- ³⁴ M. Bibikov 23 11(06 12) 1916 g. A. Neratovu // Ten pat.— L. 5.
- ³⁵ Obzor svedenij Osvedomitel'nogo Otdela.— L. 55—69.
- ³⁶ Konferencija „sojuznikov“ v Petrograde 1917 g. // Monarchija pered krušeniem.— S. 58—60.
- ³⁷ M. Bibikov 13(26) 01 1917 g. A. Neratovu // AVPR.— F. 135.— Op. 474.— D. 143.— L. 6.
- ³⁸ *Svatkovskij* V. Položenije v Litve i litovskij vopros.— L. 7—8.
- ³⁹ Senoji rusų vyriausybė ir Lietuva. Iš „Gazeta Vremennogo Rabočejo i Krestjanskogo Pravitel'stva“ Nr. 45 straipsnio „Slaptieji protokolai“ // Lietuvių balsas.— 1918.— Saus. 18.— Nr. 4.
- ⁴⁰ Telegrammy rossijskogo predstavitel'stva v Berne po voprosu ob obrazovanii litovskogo gosudarstva // AVPR.— F. 135.— Op. 474.— D. 138.— L. 2—7; Ego Prevoschoditel'stvu N. Pokrovskomu. 28 01 1917 g. // AVPR.— F. 135.— Op. 474.— D. 147.— L. 11—15.
- ⁴¹ *Strazhas* A. The Land Oberost.— P. 56.

Apie „Lietuvišką“ ir lietuvių politiką

- ¹ *Tecliff* L. Min. str.— P. 52—53.
- ² *Grosfeld* L. Min. veik.— P. 156—160.
- ³ *Klimas* P. Der Werdegang des Litauischen Staates.— P. 40—42.
- ⁴ *Sukiennicki* W. Min. veik.— T. 1.— P. 279—280.
- ⁵ Declarations et protestations de la Delegation Permanente du Conseil National Suprême de Lithuanie // Archives du Ministère des Affaires Etrangères (toliau — AMAE).— Guerre 1914—1918. Russie.— Vol. 704.— L. 12—13.
- ⁶ *Lopata* R. „Tipas apskritai labai dar įtariamias“.— P. 119—120.

- ⁷ Mémoire relatif a la reconstitution de la Lithuanie indépendante 1917 01 11 // AMAE.— Guerre 1914—1918. Russie.— Vol. 704.— L. 23; 1917 11 12 ir 1918 02 07 memorandumus žr.: AMAE.— Guerre 1914—1918. Russie.— Vol. 705.— L. 63, 130.
- ⁸ Mémoire relatif a la reconstitution de la Lithuanie indépendante.— Ten pat.— P. 6—19.
- ⁹ *Sukiennicki W.* Min. veik.— T. 1.— P. 228.
- ¹⁰ *Demm E.* Friedrich von der Ropp.— P. 23—24.
- ¹¹ Apie imperinės valdžios poziciją žr.: *Demm E.* Friedrich von der Ropp.— P. 24; *Sukiennicki W.* Min. veik.— T. 1.— P. 341—342; apie VKV žr.: *Collian-der B.* En Konspirators Minnen.— S. 39; *Sukiennicki W.* Min. veik.— T. 1.— P. 277, 341—343.
- ¹² Baltarusių organizacijos protokolai. 1917 m. // LMACB RS.— F. 21—2152.— L. 9.
- ¹³ Ten pat.— L. 7—8.
- ¹⁴ Taip manė Gduų tautinis komitetas Vilniuje. Žr.: Baltarusių organizacijos protokolai.— L. 10.
- ¹⁵ *Rukša A.* Min. veik.— P. 91—92.
- ¹⁶ *Sukiennicki W.* Min. veik.— T. 1.— P. 343.
- ¹⁷ LVT protokolai.— P. 35.
- ¹⁸ J. Šaulio 1917 03 29 laiškas V. Gaigalaičiui // LNMB RS.— F. 50.— S. v. 86.— L. 4.
- ¹⁹ *Sukiennicki W.* Min. veik.— T. 1.— P. 347.
- ²⁰ *Wheeler-Bennett J. W.* Min. veik.— P. 23—26.
- ²¹ *Stevenson D.* Min. veik.— P. 151.
- ²² *Sukiennicki W.* Min. veik.— T. 1.— P. 336.
- ²³ Ten pat.— P. 346.
- ²⁴ *Browder R. and Kerensky A.* The Russian Provisional Government 1917.— Stanford, 1961.— Vol. 2.— P. 1077, 1083—1085.
- ²⁵ Dokumenty i materialy po istorii sovetsko-pol'skich otnošenij.— Moskva, 1963.— T. 1.— S. 36.
- ²⁶ *Sukiennicki W.* Min. veik.— T. 1.— P. 307—310, 318—332.
- ²⁷ Tautos Tarybos darbai // Naujoji Lietuva.— 1917.— Kovo 26.— Nr. 3 (11).
- ²⁸ Proekt postanovlenij i zaključenij Juridičeskogo soveščanija pri Vremennom pravitel'stve za ijul' 1917 g. // GARF.— F. 1792.— Op. 1.— D. 18.— L. 2.
- ²⁹ *Sukiennicki W.* Min. veik.— T. 2.— P. 1075.
- ³⁰ O gubernje Suwalską // Dziennik Petrogradzki.— 1917.— 29 czerw. (12 lip).
- ³¹ *Voldemaras A.* Nepriklausomybė ar federacija? // Lietuvių balsas.— 1917.— Geg. 7.— Nr. 31; *Voldemaras A.* Dėl Lietuvos Kuriamojo Seimo // Ten pat.— 1917.— Geg. 11.— Nr. 32 ir kt.
- ³² *Čepėnas P.* Min. veik.— T. 2.— P. 63.
- ³³ Ten pat.— P. 65—72.
- ³⁴ Rezoliucija, predstavlennaja Litovskomu Nacional'nomu Sovetu belorusskimi delegatami. 12 04 1917 g. // LMACB RS.— F. 238-67.— L. 1—3; Otvet litovcev // Ten pat.— F. 238-80.— L. 1—2.
- ³⁵ Sekretnaja telegramma Bibikova 06(19) 03 1917 g. // AVPR.— F. 135.— Op. 474.— D. 137.— L. 17.
- ³⁶ Lietuvos nepriklausomybė // Lietuvių balsas.— 1917.— Kovo 23.— Nr. 21.

- 37 Declaration Lithuanienne en faveur de nouveau gouvernement russe // AVPR.— F. 168.— Op. 843/3.— D. 804.— L. 3—5.
- 38 Sekretne telegrammy A. Onu 23 03(05 04) 1917 g., 10(23) 04 1917 g. // AVPR.— F. 135.— Op. 474.— D. 138.— L. 19; F. 168.— Op. 843/3.— D. 804.— L. 6—7.
- 39 *Svatkovskij V.* Nezasvimost' Litvy. 16(29) 04 1917 g. // AVPR.— F. 135.— Op. 474.— D. 137.— L. 21—22.
- 40 Sekretne telegrammy A. Onu 22 03(04 04) 1917 g., 26 03(08 04) 1917 g., 06(19) 04 1917 g. // AVPR.— F. 135.— Op. 474.— D. 143.— L. 8, 9; F. 135.— Op. 474.— D. 138.— L. 21.
- 41 Ot V. *Svatkovskogo*, Bern, 03 06 1917 g. // AVPR.— F. 134.— Op. 473.— D. 202.— L. 13.
- 42 Telegramma posol'stva v Pariže, 06(19) 07 1917 g. // AVPR.— F. 135.— Op. 474.— D. 139.— L. 17.
- 43 Sekretnaja telegramma B. *Bachmet'eva*, 11(24) 07 1917 g. // AVPR.— F. 135.— Op. 474.— D. 142/244.— L. 1.
- 44 *Strazhas A.* The Land Oberost.— P. 57.
- 45 Spravka o pritjazanijach litovcev, 08(21) 06 1917 g. // AVPR.— F. 135.— Op. 474.— D. 143.— L. 12—16.
- 46 „Drang nach Osten“ i narody Central'noj, Vostočnoj i Jugo-vostočnoj Evropy.— P. 257—258.
- 47 *Bienhold M.* Die Entstehung des Litauischen Staates in den Jahren 1918—1919 im Spiegel Deutschen Akten.— Bochum, 1978.— S. 67—69.
- 48 *Sukiennicki W.* Min. veik.— T. 1.— P. 348.
- 49 *Ludendorff E.* My War Memories.— London, 1919.— Vol. 2.— P. 472.
- 50 *Fischer F.* Min. veik.— P. 457.
- 51 Baltarusių organizacijos protokolai.— L. 13.
- 52 *Lopata R.* „Tipas apskritai labai dar įtariamas“.— P. 121.
- 53 Apie lenkų deklaraciją žr.: *Rukša A.* Min. veik.— P. 93—97; apie lietuvių ir gudų santykius žr.: Baltarusių organizacijos protokolai.— L. 14—15; apie lietuvių politinį pasaulį žr.: *Klimas P.* Dienoraštis.— P. 164.
- 54 *Laurinavičius Č.* Min. veik.— P. 103—104.
- 55 *Klimas P.* Dienoraštis.— P. 174.
- 56 Ten pat.— P. 163.
- 57 Ten pat.— P. 163—164.
- 58 Ten pat.— P. 170—171.
- 59 Ten pat.— P. 172.
- 60 Ten pat.— P. 175.
- 61 Ten pat.— P. 176.
- 62 Ten pat.
- 63 Ten pat.— P. 164, 167, 171 ir kt.
- 64 *Bienhold M.* Min. veik.— P. 42—43.
- 65 *Stražas A.* 1917 m. popiežiaus „talkos“ nota ir lietuvių buržuazinių nacionalistų paslaugos Vokietijos imperializmui.— P. 95—102.
- 66 *Klimas P.* Dienoraštis.— P. 178.
- 67 *Fischer F.* Min. veik.— P. 458—459.
- 68 *Bienhold M.* Min. veik.— P. 43.
- 69 *Klimas P.* Dienoraštis.— P. 182.

- ⁷⁰ Ten pat.— P. 168.
- ⁷¹ LVT protokolai.— P. 48—49.
- ⁷² Ten pat.— P. 59—60.
- ⁷³ *Klimas P.* Dienoraštis.— P. 182.
- ⁷⁴ *Sukiennicki W.* Min. veik.— T. 1.— P. 360—361.
- ⁷⁵ *Bienhold M.* Min. veik.— P. 44.
- ⁷⁶ *Lopata R.* „Tipas apskritai labai dar įtariamamas“.— P. 121.
- ⁷⁷ *Epstein K.* Matthias Erzberger and the Dilemma of German Democracy.— Princeton University Press, 1958.— P. 6, 32—33.
- ⁷⁸ *Ercbergeris.* Lietuva.— P. 157—158; *Bartuška V.* Min. veik.— P. 144—145.
- ⁷⁹ *Sukiennicki W.* Min. veik.— T. 1.— P. 370.
- ⁸⁰ *Didžiulis I.* Įdomi byla // *Lietuvius.*— 1925.— Liep. 17.— Nr. 28.— P. 4.
- ⁸¹ A. Domaševičiaus kalbą 1917 09 20 d. posėdyje žr.: LVT protokolai.— P. 104—105; A. Smetonos kalbas konferencijoje žr.: LVT protokolai.— P. 96—97, 106—107 ir kt.
- ⁸² LVT protokolai.— P. 110.
- ⁸³ Ten pat.— P. 109—110.
- ⁸⁴ Ten pat.— P. 115.
- ⁸⁵ Ten pat.— P. 75.
- ⁸⁶ Ten pat.

Svetimos valdžios žinioje esantis kraštas

- ¹ LVT protokolai.— P. 142; *Sukiennicki W.* Min. veik.— T. 1.— P. 378—380.
- ² *Lopata R.* „Tipas apskritai labai dar įtariamamas“.— P. 122.
- ³ LVT protokolai.— P. 138.
- ⁴ *Klimas P.* Dienoraštis.— P. 190.
- ⁵ *Laurinavičius Č.* Santykio tarp tautos ir valstybės lietuviškoje politikoje problema (1917—1920) // *Kultūros barai.*— 1994.— Nr. 1.— P. 76.
- ⁶ Lietuvių Berno konferencijos, įvykusios nuo 2 d. iki 10 d. spalio (turi būti — lapkričio.— R. L.) 1917 m. protokolas // *J. Šaulio archyvas.*— Apl. Nr. 31.— L. 15.
- ⁷ Ten pat.— L. 1—4; *J. Šaulio kalbą* žr.: LVT protokolai.— P. 152.
- ⁸ Ten pat.— L. 4—10.
- ⁹ Ten pat.— L. 11, 12.
- ¹⁰ Ten pat.— L. 23—24.
- ¹¹ *Lopata R.* „Tipas apskritai labai dar įtariamamas“.— P. 122.
- ¹² Ten pat.
- ¹³ *Klimas P.* Der Werdegang des Litauischen Staates.— P. 98—99.
- ¹⁴ *Klimas P.* Dienoraštis.— P. 198—199.
- ¹⁵ *Petrauskas Z.* Min. veik.— P. 28.
- ¹⁶ *Klimas P.* Dienoraštis.— P. 200.
- ¹⁷ LVT protokolai.— P. 144—147.
- ¹⁸ Ten pat.— P. 148—149.
- ¹⁹ Sovetsko-germanskije otnošenija.— Moskva, 1968.— T. 1.— S. 31—33.
- ²⁰ *Klimas P.* Dienoraštis.— P. 204—208; LVT protokolai.— P. 157.

- ²¹ *Sukiennicki W.* Min. veik.— T. 1.— P. 528.
- ²² Cit. iš: *Bienhold M.* Min. veik.— P. 53.
- ²³ Ten pat.
- ²⁴ *Laurinavičius Č.* Kelio į laisvę pradžia // *Mūsų praeitis.— V.*, 1990.— P. 36.
Apie sovietų poziciją Lietuvos Brastoje žr.: *Laurinavičius Č.* Min. veik.— P. 8—10; *Wheeler-Bennett J.*— Min. veik.— P. 112—139, 155—166 ir kt.
- ²⁵ LVT protokolai.— P. 168—169.
- ²⁶ Ten pat.— P. 172, 181, 184.
- ²⁷ *Sukiennicki W.* Min. veik.— T. 1.— P. 537—566.
- ²⁸ *Čepėnas P.* Min. veik.— T. 2.— P. 84.
- ²⁹ *Klimas P.* Dienoraštis.— P. 219.
- ³⁰ LVT protokolai.— P. 188.
- ³¹ Ten pat.— P. 190.
- ³² *Klimas P.* Dienoraštis.— P. 221—222.
- ³³ *Čepėnas P.* Min. veik.— T. 2.— P. 204.
- ³⁴ *Demm E.* Friedrich von der Ropp.— P. 15.
- ³⁵ *Vitkauskas P.* Min. veik.— P. 51.
- ³⁶ Ten pat.— P. 51—52.
- ³⁷ *Bienhold M.* Min. veik.— P. 58; *Sukiennicki W.* Min. veik.— T. 1.— P. 622.
- ³⁸ *Klimas P.* Dienoraštis.— P. 223.
- ³⁹ Ten pat.
- ⁴⁰ LVT protokolai.— P. 208.
- ⁴¹ *Šaulys J.* Dėl nepriklausomybės paskelbimo; *Klimas P.* 1918 m. vasario 16 d. // Lietuvos aidas.— 1918.— Vas. 19.— Nr. 22.
- ⁴² Lietuvos Tarybos 1917 12 11 d. deklaracija dėl Lietuvos amžinų ryšių su kaiserine Vokietija // Lietuvos valstybinis visuomenės organizacijų archyvas.— F. 3377.— Ap. 58.— B. 914.— L. 2.
- ⁴³ *Fischer F.* Min. veik.— P. 470—471.
- ⁴⁴ *Bienhold M.* Min. veik.— P. 60.
- ⁴⁵ *Ritter G.* Min. veik.— T. IV.— P. 246.
- ⁴⁶ *Hovi O.* Min. veik.— P. 38.
- ⁴⁷ *Sukiennicki W.* Min. veik.— T. 1.— P. 546—552.
- ⁴⁸ *Hovi K.* Min. veik.— P. 86—87.
- ⁴⁹ *Hovi O.* Min. veik.— P. 38—39.
- ⁵⁰ H. Rumbold to A. Balfour, 1918 02 10 // Public Records Office. Foreign Office (toliau — PRO FO).— 371/3302.— L. 23—28.
- ⁵¹ Reconstitution of an independent Lithuania // Ten pat.— L. 22.
- ⁵² Independence of Lithuania, 1918 03 08 // Ten pat.— L. 43, 44, 47.
- ⁵³ Future of Lithuania, 1918 03 10 // Ten pat.— L. 60.
- ⁵⁴ E. Howard to Foreign Office, 1918 03 12 // Ten pat.— L. 49—50; E. Howard to Foreign Office, 1918 03 17 // Ten pat.— L. 51.
- ⁵⁵ H. Rumbold to Foreign Office, 1918 02 20 // Ten pat.— L. 56—57.
- ⁵⁶ E. Howard to Foreign Office, 1918 03 12 // Ten pat.— L. 50.
- ⁵⁷ Future of Lithuania. 1918 03 13 // Ten pat.— L. 48—49.
- ⁵⁸ Foreign Office to E. Howard, 1918 03 20 // Ten pat.— L. 51.

- ⁵⁹ *Hovi K.* Min. veik. P. 108.
- ⁶⁰ Conseil National Lituanien a monsieur Pichon, 1918 02 09 // AMAE.— Guerre 1914—1918. Russie.— Vol. 705.— L. 130; Nationalités. Lithuaniens // Ten pat.— L. 134—151.
- ⁶¹ Nationalités. Lithuaniens // Ten pat.— L. 134—135, 139—141, 143—144.
- ⁶² Ten pat.— L. 139.
- ⁶³ Ten pat.— L. 134.
- ⁶⁴ Conseil National de Lituanie, Delegation Permanente a M. Stephen Pichon, 1918 03 17 // AMAE.— Guerre 1914—1918. Russie.— Vol. 706.— L. 14—21; Conseil National Lituanien a Stephen Pichon, 1918 05 18 // Ten pat.— L. 101; L'Ambassadeur de la Republique Française à Berne à Son Excellence Monsieur le Ministre des Affaires Étrangères, 1918 05 18 // Ten pat.— L. 109—111.
- ⁶⁵ *Ritter G.* Min. veik.— T. 4.— P. 246.
- ⁶⁶ Graf Waldersee an O. H. L., 1918 02 24 // Auswärtiges Amt, Abt. I A, Weltkrieg nr. 20 d., nr. 1 a. Kurland, Livland, Estland.— S. 140—144.
- ⁶⁷ LVT protokolai.— P. 213—214.
- ⁶⁸ Ten pat.— P. 214.
- ⁶⁹ *Bienhold M.* Min. veik.— P. 62.
- ⁷⁰ LVT protokolai.— P. 214.
- ⁷¹ Ten pat.
- ⁷² *Wheeler-Bennett J.* Min. veik.— P. 405.
- ⁷³ *Laurinavičius Č.* Kelio į laisvę pradžia.— P. 41.
- ⁷⁴ *Ritter G.* Min. veik.— T. 4.— P. 246—248.
- ⁷⁵ LVT protokolai.— P. 224.
- ⁷⁶ *Bienhold M.* Min. veik.— P. 66.
- ⁷⁷ Ten pat.
- ⁷⁸ The Treaty of peace between Russia and Germany, Austria-Hungary, Bulgaria and Turkey. Article III // *Wheeler-Bennett J.* Min. veik.— P. 405.
- ⁷⁹ *Bienhold M.* Min. veik.— P. 72.
- ⁸⁰ *Römeris M.* Lietuvos Konstitucinės teisės paskaitos.— K., 1937.— D. 1. P. 38.
- ⁸¹ Ten pat.— P. 30—40, 42.

Lietuviškoji neomonarchizmo interliudija

- ¹ *Bienhold M.* Min. veik.— P. 82, 90.
- ² *Seaman L.* From Vienna to Versailles.— New York, 1963.— P. 192—193.
- ³ *Sukiennicki W.* Min. veik.— T. 2.— P. 674.
- ⁴ *Stevenson D.* Min. veik.— P. 206; *Ritter G.* Min. veik.— P. 257.
- ⁵ Donesenija rossijskich predstavitelej v Švejcarii o rabote III konferencii nacional'nostej v Lozane // AVPR.— F. 135.— Op. 474.— D. 389.— L. 6, 44, 47, 55—58.
- ⁶ *Lopata R.* Antanas Viskantas.— P. 43.
- ⁷ *Heath R., Senn A. E.* Edmond Privat and the Commission of the East in 1918 // Journal of Baltic Studies.— Spring 1975.— Vol. 6.— No. 1.— P. 10.
- ⁸ E. Privato 1918 05 16 laiškas Lenkijos nepriklausomybės komitetui // LMACB RS.— F. 239—124.— L. 7—9.
- ⁹ A. Viskanto 1918 08 03 ir 08 06 laiškai J. Gabriui // VUMB RS.— F. 155.— S. v. 175, 196.— Lapai nenumeruoti.

- ¹⁰ H. Rumbold to A. Balfour, April 10, 1918; April 12, 1918 // PRO FO.—371/3302.—L. 125, 128.
- ¹¹ L. B. N[amier]. Lithuania, April 17, 1918 // Ten pat.—L. 127.
- ¹² Vokiečių—lietuvių bendrovė // Dabartis.—1918.—Kovo 29.—Nr. 39.
- ¹³ Klimas P. Dienoraštis.—P. 247.
- ¹⁴ Demm E. Friedrich von der Ropp.—P. 18.
- ¹⁵ Bienhold M. Min. veik.—P. 100.
- ¹⁶ Klimas P. Dienoraštis.—P. 254—256.
- ¹⁷ Demm E. Friedrich von der Ropp.—P. 19.
- ¹⁸ Lopata R. „Tipas apskritai labai dar įtariamias“.—P. 125.
- ¹⁹ Demm E. Friedrich von der Ropp.—P. 19.
- ²⁰ Gira L. Lietuvos bajorai // Lietuvos aidas.—1918.—Kovo 23.—Nr. 26.
- ²¹ Pajaujis J. Vidaus santykiai nepriklausomoje Lietuvoje // Ten pat.—1918.—Bal. 13.—Nr. 44.
- ²² Adel. Lietuvos dvarininkai irgi ruošiasi Lietuvą statyti // Darbo balsas.—1918.—Birž. 13.—Nr. 25.
- ²³ Demm E. Friedrich von der Ropp.—P. 21.
- ²⁴ LVT protokolai.—P. 227—247, 257.
- ²⁵ Bienhold M. Min. veik.—P. 100.
- ²⁶ LVT protokolai.—P. 243.
- ²⁷ Klimas P. Dienoraštis.—P. 270.
- ²⁸ Lopata R. „Tipas apskritai labai dar įtariamias“.—P. 126; Jurkiewicz J. Min. veik.—P. 152.
- ²⁹ Lietuvių konferencija 5—16 rugsėjo Lausanne'j // J. Šaulio archyvas.—Apl. Nr. 31.—L. 9.
- ³⁰ LVT protokolai.—P. 272.
- ³¹ Jurkiewicz J. Min. veik.—P. 152.
- ³² Ką vienas Lietuvos bajoras mano apie lietuvių politiką (interviu su A. Tiškevičiumi) // Dabartis.—1918.—Rugpj. 27.—Nr. 121.
- ³³ Römeris M. Min. veik.—D. 1.—P. 42.
- ³⁴ Klimas P. Der Werdegang des Litauischen Staates.—P. 161—164.
- ³⁵ Ten pat.—P. 185—186.
- ³⁶ Bienhold M. Min. veik.—P. 108; taip pat žr.: Eidintas A. Slaptasis lietuvių diplomatas.—P. 97.
- ³⁷ Römeris M. Min. veik.—D. 1.—P. 47.
- ³⁸ Brounli J. Min. veik.—T. 1.—S. 113, 135.
- ³⁹ Stražas A. Protivorečija v germanskom sojuze i vopros o prestolach Litvy i Kurljandii v gody pervoj mirovoj vojny //Lietuvos TSR AMMD. Istorija.—V., 1970.—T. 11.—P. 108.
- ⁴⁰ Raštas apie Uracho rinkimą Lietuvos karaliumi Mindaugu II // IMACB RS.—F. 255—1040.—L. 1—4.
- ⁴¹ Plg.: LVT protokolai.—P. 259; Pis'ma iz Vil'njusa partijnych rabotnikov, 1918 g. // Lietuvos valstybinis visuomenės organizacijų archyvas.—F. 77.—Ap. 29.—B. 4.—L. 3; Pis'mo Pranasa Ejdukevičjusa iz Vil'na v central'noe bjuro litovskoj sekcii pri CK RKP(b) v Moskve, 1918 06 29 // Ten pat.—F. 77.—Ap. 1.—B. 29.—L. 8.

- ⁴² *Lopata R.* Karalių turnyras // Kultūros barai.—1992.—Nr. 12.—P. 69.
- ⁴³ *Fedyshyn O. S.* Min. veik.—P. 154, 161—163.
- ⁴⁴ *Yčas M. A. a. K. Fehrenbachas* // Lietuva.—1926.—Bal. 14.—Nr. 82.
- ⁴⁵ Lietuvių konferencija 5—16 rugsėjo Lausanne'j // J. Šaulio archyvas.—Apl. Nr. 31.—L. 38.
- ⁴⁶ *Aronson T.* Min. veik.—P. 112.
- ⁴⁷ Kelionė Stuttgarte pasimatyti su p. Ur[achu]. 1918 05 24—26 // LVA.—F. 383.—Ap. 3.—B. 14.—L. 187.
- ⁴⁸ *Yčas M. Dr. J. Purickis ir karaliaus rinkimai* // Vairas.—1934.—Gruod. 1.—Nr. 12.
- ⁴⁹ *Klimas P.* Dienoraštis.—P. 274.
- ⁵⁰ *Kūris P., Požarskas M.* Tarptautinės teisės apybraižos.—V., 1985.—T. 1.—P. 145.
- ⁵¹ *Čepėnas P.* Min. veik.—T. 2.—P. 282.
- ⁵² J. Radziwiłł do A. Ronikiera, [lipec] 1918 r. // LMACB RS.—F. 179.—S. v. 256.—L. 1.
- ⁵³ Epoka.—Warszawa, 1927.—Nr. 335.
- ⁵⁴ LVT protokolai.—P. 338, 340—341.
- ⁵⁵ Žr. 51 išnašą.
- ⁵⁶ *Purickis J.* Kelionė Friburgan ir Miunchenan su prof. Voldemaru kar[aliaus] ir bažnyčių reikalais. 1918 06 30—07 05 // LVA.—F. 383.—Ap. 3.—B. 14.—L. 186.
- ⁵⁷ LVT protokolai.—P. 278, 281.
- ⁵⁸ Lietuvių konferencija 5—16 rugsėjo Lausanne'j.—L. 21.
- ⁵⁹ The future of Lithuania. Secret. Geneva. 19 07 1918 — London, 24 07 1918 // PRO FO.—371/3302.—L. 236—237.
- ⁶⁰ *Voldemaras A.* Raštai.—Chicago, 1976.—P. 218.
- ⁶¹ *Jurkiewicz J.* Min. veik.—P. 152.
- ⁶² LVT protokolai.—P. 417; *Klimas P.* Dienoraštis.—P. 277.
- ⁶³ *Voldemar A.* Offener Brief an den Grafen Ronikier, polnischen Gesandten in Berlin // Litauen.—1918.—November 15.—Nr. 11.—S. 346—347.
- ⁶⁴ LVT protokolai.—P. 296.
- ⁶⁵ Interview with Dr. Viscont. 1918 09 28 // PRO FO.—371/3302.—L. 281; Polish Lithuanian Rapproachment. 1918 10 01 // Ten pat.—L. 286.
- ⁶⁶ *Grigaravičius A.* Lietuvos konstitucijų projektai 1916—1918 metais // LAIS.—T. 3.—P. 422.

Konflikto koncepcija

- ¹ *Klimas P.* Dienoraštis.—P. 278—280.
- ² *Klimas P.* Der Werdegang des Litauischen Staates.—P. 165—171.
- ³ Ten pat.—P. 185—186.
- ⁴ *Fischer F.* Min. veik.—P. 566—582.
- ⁵ *Sukiennicki W.* Min. veik.—T. 2.—P. 799.
- ⁶ Lietuvių konferencija 5—16 rugsėjo Lausanne'j.—L. 9, 30.
- ⁷ *Sukiennicki W.* Min. veik.—T. 2.—P. 798—799.
- ⁸ [Nepasirašytas pranešimas Lietuvos Tarybai]. Iš tikrų šaltinių pro Varšuvą gauju žinoti štai ką // LMACB RS.—F. 255. 1039.—L. 21—22.

- ⁹ *Klimas P.* Dienoraštis.— P. 294—295.
- ¹⁰ *Eidintas A.* Slaptasis lietuvių diplomatas.— P. 99—106.
- ¹¹ *Sukiennicki W.* Min. veik.— T. 2.— P. 1158—1159.
- ¹² *Steponaitis A.* Min. veik.— P. 177.
- ¹³ Lietuvių konferencija 5—16 rugsėjo Lausanne'j.— L. 9.
- ¹⁴ *Eidintas A., Lopata R.* Lietuvos Tarybos prezidiumo 1918 m. posėdžių protokolai // Lietuvos istorijos metraštis. 1990 metai.— V., 1992.— P. 128; *Klimas P.* Dienoraštis.— P. 293.
- ¹⁵ LVT protokolai.— P. 336; Lietuvių konferencija 5—16 rugsėjo Lausanne'j.— L. 21.
- ¹⁶ *Demm E.* Friedrich von der Ropp.— P. 23; F. Roppo 1918 09 17 telegrama J. Gabriui // VUMB RS.—F. 155.—S. v. 197.—Lapai nenumeruoti; *Klimas P.* Dienoraštis.— P. 298; H. Rumbold to A. Balfour, September 20, 1918 // PRO FO.— 371/3302.— L. 275.

Limitrofinė valstybė

- ¹ *Klimas P.* Der Werdegang des Litauischen Staates.— P. 190—191, 193—199.
- ² *Lopata R.* „Tipas apskritai labai dar įtariamus“.— P. 127.
- ³ *Bienhold M.* Min. veik.— P. 112.
- ⁴ *Klimas P.* Der Werdegang des Litauischen Staates.— P. 203—204.
- ⁵ *Demm E.* Friedrich von der Ropp.— P. 42—43.
- ⁶ *Bienhold M.* Min. veik.— P. 118.
- ⁷ *Demm E.* Friedrich von der Ropp.— P. 43.
- ⁸ *Sukiennicki W.* Min. veik.— T. 2.— P. 803—808.
- ⁹ *Yčas M.* Lietuvos vyriausybės sudarymo etapai ir jos pirmieji žingsniai // Pirmasis Nepriklausomos Lietuvos dešimtmetis.— P. 63.
- ¹⁰ *Klimas P.* Der Werdegang des Litauischen Staates.— P. 206—210.
- ¹¹ *Yčas M.* Lietuvos vyriausybės sudarymo etapai.— P. 64.
- ¹² *Klimas P.* Dienoraštis.— P. 299.
- ¹³ Das erste litauische Ministerium // Litauen.— 1918.— Nr. 11.— S. 347.
- ¹⁴ LVT protokolai.— P. 338.
- ¹⁵ *Pakštas K.* Amerikiečių kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės // Židinys.— K., 1938.— T. 27.— P. 643—644.
- ¹⁶ LVT protokolai.— P. 362.
- ¹⁷ *Hovi O.* Min. veik.— P. 159—163.
- ¹⁸ H. Rumbold to A. Balfour, October 15, 1918 // PRO FO.— 371/3302.— L. 283—284.
- ¹⁹ LVT protokolai.— P. 362.
- ²⁰ *Hovi K.* Min. veik.— P. 50.
- ²¹ Ten pat.— P. 49.
- ²² H. Rumbold to A. Balfour, October 28, 1918 // PRO FO.— 371/3302.— L. 299.
- ²³ H. Rumbold to A. Balfour, October 24—28, 1918 // PRO FO.— 371/3302.— L. 292—293, 298—299.
- ²⁴ *Hovi K.* Min. veik.— P. 49.
- ²⁵ Cypher telegram to H. M. Representatives at Stockholm, Christian, Copenhagen, October 28, 1918 // PRO FO.— 371/3344.— L. 96—98.

- ²⁶ *Stražas A.* Makso Badeniečio politika Lietuvos klausimu.— P. 63.
- ²⁷ *Bienhold M.* Min. veik.— P. 122—123.
- ²⁸ LVT protokolai.— P. 365.
- ²⁹ Ten pat.— P. 349.
- ³⁰ Ten pat.— P. 342.
- ³¹ Ten pat.— P. 345.
- ³² Ten pat.
- ³³ Ten pat.— P. 347.
- ³⁴ Ten pat.— P. 369.
- ³⁵ *Rėmeris M.* Lietuvos konstitucinės teisės paskaitos.— D. 1.— P. 66.
- ³⁶ LVT protokolai.— P. 384.
- ³⁷ *Bienhold M.* Min. veik.— P. 123.
- ³⁸ *Lopata R.* „Tipas apskritai labai dar įtariamasis“.— P. 127.
- ³⁹ *Bienhold M.* Min. veik.— P. 122.
- ⁴⁰ *Yčas M.* Lietuvos vyriausybės sudarymo etapai.— P. 67—68; *Sukiennicki W.* Min. veik.— T. 2.— P. 809.
- ⁴¹ *Yčas M.* Lietuvos vyriausybės sudarymo etapai.— P. 68.
- ⁴² LVT protokolai.— P. 385—386.
- ⁴³ *Čepėnas P.* Min. veik.— T. 2.— P. 290.
- ⁴⁴ *Laurinavičius Č.* Min. veik.— P. 66.
- ⁴⁵ Ministerio Pirmininko prof. A. Voldemaro kalba // *Yčas M.* Lietuvos vyriausybės sudarymo etapai.— P. 72—81; Smetonos kalba // Ten pat.— P. 70—71.
- ⁴⁶ LVT protokolai.— P. 392.
- ⁴⁷ Ten pat.— P. 393; *Yčas M.* Lietuvos vyriausybės sudarymo etapai.— P. 84—88.
- ⁴⁸ *Senn A.* Lietuvos valstybės atkūrimas 1918—1920.— P. 46.